

ւոր հով բանի . ասանկով ամենեւին կենդանական մասունքը չցընդիր . բայց աս բանս ամէն տեղ ու ամէն տեւն ընել չըլլար , մանաւանդ երբոր կենդանիներուն կերածը արմատ ու ջրոտ նիւթեր ըլլայ :

Շատերն ալ ախուռէն դուրս կը հանեն , ու մեծ մեծ փոսերու մէջ կը լեցնեն , անով խոնաւ կը մնան ու չեն փտտիր : Արբ մէկ տեղ մը դիզած պահելուն էն աղէկ կերպը աս է . կալին մէկ կողմը քիչ մը փորելու , մէկալ ծայրն ալ քիչ մը բարձրացընելու է , անանկ որ դարվար տեղ մը ձեւանայ . բարձր կողմին վրայ կը դիզես պարարտութիւնը , քովէն ալ մէկ կորի՝ մը կը բանաս որ անձրեւին ջուրը անկէ վազէ երթայ՝ վարի ցած տեղը ժողվի . իսկ ան փոսին մէջ ժողված ջրով կընաս արտերը ջրոտել , կամ նոյն պարարտութեան վրայ զարնել՝ երբոր անիկայ կըսկսի չորնալ :

Վիզուած պարարտութիւնը ցած պէտք չէ ըլլայ , չէ նէ ամէն կողմէն օդ կը բանի . շատ ալ բարձր չըլլայ , ապա թէ ոչ՝ շուտ ու չափէն աւելի կը փրտտի ու կայրի : Արպէս զի անձրեւն ու չորութիւնը ներս չթափանցէ՝ չորս հինգ ոտնաչափ բարձրութիւնը բաւական է . որչափ կարելի է՝ շուք տեղ մը պէտք է ըլլայ , և թէ որ ախուռիդ տեղը յարմար չէ՝ կըրնաս քանի մը ծառ տնկել ու անոնց շուքին տակը դիզել : Շատ չոր օդերուն պէտք է շաբաթը մէկ երկու անգամ ջրոտել :

Պարարտութիւնը արտերուն մէջ տարածելն ալ շատը այլեւայլ ատեն կընեն : Ամանք ինչուան որ բոլորովին չփրտտի՝ չեն տարածեր : Պարարտութիւն մը որչափ որ չափաւոր խոնաւութիւն ու սաստիկ տաքութիւն ունենայ , այնչափ աւելի շուտ կը փտտի , և փտտելէն ետքը ամէն տեսակ հողի ու բոյսի կուգայ . բայց շատ երկրա-

գործներ աւելի նոր պարարտութիւն կընտրեն : Ասիկայ կաւոտ ու կարծր երկիրներուն համար աղէկ է , որովհետեւ զանոնք կը բաժնէ ու կը տաքցընէ , արմտիքներու չգար , և աւելի գետնախնձորի կըյարմարի :

Ինչ և իցէ ատեն որ պարարտութիւն տարածես , պէտք է նայիս որ ամէն տեղ հաւասար ըլլայ . վասն զի շատ գէշ բաներ կը հետեւին անհաւասար կերպով տարածելէն :

Ինչհանրապէս պարարտութիւնը գետնին վրայ տարածուած չեն թողուր , հապա արօրով իրեք չորս բթաչափ խոր կը թաղեն , երբեմն ալ միայն նոր ծլած բոյսերուն վր կը ծածկեն :

Արդ չենք կընար դնել թէ արտի մը համար որչափ պարարտութիւն պէտք է . վասն զի աս բանս թէ պարարտութեան և թէ հողին տեսակներէն կը կախուի : Տաք երկրի մէջ պարարտութիւնը շուտով կը փրտտի , անոր համար աս տեսակ երկիրը քիչ քիչ ու շատ անգամ պարարտացընելու է . իսկ ցուրտ երկիրներուն մէջ պարարտութիւնը երկար կը դիմանայ :

Երբ Բեդաշեւերոս Վրայ Ինչ հոգ ընելու է . Բեդրը Ինչպէս առնելու , Դոն ալ Ինչ կերպով հալեցնելու ու ձերձեցնելու է :

Երբ Բեդաշեւերոս Վրայ Ինչ հոգ ընելու է . Բեդրը Ինչպէս առնելու , Դոն ալ Ինչ կերպով հալեցնելու ու ձերձեցնելու է :

Հին կրմեռնի, և իրենք ոչ յաջորդ կունենան և ոչ պաշար, ուստի կուզեն ուրիշ փեթակ մտնել. ան փեթակին մեղուններն ալ կըհալածեն զասոնք, կուիւր կըսկսի ու սոսկալի ջարդ կըլլայ: Իսկ թէ որ մեղր ունենան, բերաննին կառնեն ու կերթան ուրիշ փեթակի մը բերանը. երբոր ան փեթակի պահապանները վըրնտեն զասոնք, ասոնք մէկէն իրենց բերնի մեղրը դուրս կուտան. հոնտեղի աշխատաւորները կառնեն մեղրը, և ան օտարականները ներս կընդունին. այս պէսով առանց կուռի կըմիանան:

(Դ) Ե որ առաջուց իմացուի թէ փեթակի մը թագուհին մեռեր է, պէտք է շուտով նոր թագուհի մը ճարել ձագերէն, կամ իրեք օր առաջ ձգած հաւկիթ կամ որդ կայ նէ՝ մաղովը հանդերձ դնելու է թագուհին կորսնցուցած փեթակին մէջ ու օր մը գոցելու է: (Ե) Ե որ հաւկիթ կամ որդ չգտնուի, մաքուր կտաւով մը գոցելու է փեթակը ինչուան իրիկուն. ետքը շփովելով զանոնք՝ վրանին ուրիշ տկար փեթակ մը դնելու և մէկտեղ խառնելու է. իսկ թէ ասով ալ ճար չըլլայ ու չխառնուին, պէտք է սպաննել զանոնք ու իրենց մեղրը առնել. թէ որ մեղր ալ չունենան՝ գոցելու է փեթակը ու դուրսը քիչ մը մեղր դնելու է. անոնք բերաննին առած՝ մէկիկ մէկիկ ուրիշ փեթակ կըմտնեն, ինչպէս վերը ըսինք, ու անոնց հետ կըխառնուին:

(Զ) Երբեմն կըհանդիպի որ կըպակսի մեղրի հիւթ կամ ծաղիկ. թէ որ կուզես մեղուններդ պահել, պէտք է անոնց կերակուր հասցընես. ապա թէ ոչ պաշար չունեցողները սպաննելու է, վասն զի թէ որ չըսպաննես, կըյարձրկին ուրիշ փեթակներու վրայ և սոսկալի ջարդ կըլլայ: (Ը) Ե որ առաջուց անդգուշութեամբդ աս կըուիւր ելլէ, պէտք է մէկէն ան փեթակին բերանը գոցել՝ որուն վրայ յարձրկեր են, ու յարձակող մեղուններուն քիչ մը մեղր տալով ետ դարձնել ի-

րենց փեթակը. նոյնպէս գիշերն ալ քիչ մը մեղր դնել դիմացին:

(Ս) Եղուններուն փեթակը փոխելը կըլլայ յուլիս և օգոստոս ամիսներուն մէջ, երբոր գիտես թէ լեցուեր է փեթակը, վրայէն զարնելով կըթօթվես, վար կըձգես թագուհին. ետքը մեղուններն ալ շփովելով վերէն մեղրի մէկ քանի խորիսի կըվերցընես, ու պարապ խոր ծածկութեով մը կըծածկես. ետքը վարի կողմէն ալ մեղունները դէպ ի վեր ան պարապ տեղը կըհալածես, քանի մը խորիսի ալ անկէ կըհանես: Ե գործողութիւնը որչափ կարելի է շուտ ընելու է, ու առանձին շուք կամ մութ տեղ մը, ու միշտ փեթակին ծակը քարով մը գոցելով: Իսկ մեղր հանելու ժամանակը ձագերը ելլէին վերջն է. միայն թէ օդը գէշ չըլլայ:

Իսկ թէ որ մէկ կտորէ է փեթակը, երկու կերպով կրնաս մեղրը առնուլ. մէյմը վրան քակելով և ուզածիդ չափ մեղրէն վերցընելով. թէ որ երկիրդ առատ է, կրնաս քիչ պաշար թողուլ մեղուններուն, և ձմեռը զանոնք պտղեղէններով, ու եփած պտղի ջրով պահել: Երկրորդ կերպ՝ մեղունները սպաննելով՝ թէ որ չես կրնար պահել, վասն զի մեղունները խիստ շատ պահելովդ շատ անգամ աւելի զեն կընես քան թէ չահ:

(Պ) Ետք չէ ձագի մեղրը հիններուն հետ խառնել. վասն զի ասիկայ շատ լաւ կըլլայ, աւելի ճերմակ ու ախորժեղի, որովհետեւ մէջը ամենեւին որդ՝ հաւկիթ կամ բարակ մաշկեր չեն գտնուիր. ինքիրմէ մոմին մէջէն կըվազէ՝ թէ որ գլխիվար դնես, բայց մոմով ալ կուտուի: Իսկ երկրորդ տեսակ մեղրը նօսր կտաւէ կանցընեն աղէկ մը սխմելով. ան սխմածն ալ, որովհետեւ դեռ մեղր կըմնայ մէջը, կըդնեն խալկինի մը մէջ թեթեւ կըրակի վրայ, այնչափ որ մեղրամոմը չհալի բայց միայն կակղնայ, որ շաղուելով կըսխմեն ու մէջի եղած մեղրը կըհանեն. ասիկայ տաշտի մը մէջ

կըլեցընեն որ դիրտը տակը իջնայ, ու վրայի կապած փրփուրը կըհանեն: Թէ որ շաքար դարձած Թափանցիկ մեղր ալ ելլէ՝ ան ալ պէտք է առանձին զատել:

Սեղըը հանելէն վերջը մոմոտ դիրտը լեցուր խալկինի մը մէջ. կէսէն աւելի՝ 40 կամ 50 աստիճան տաքու. Թեամբ ջուր դիր վրան, այնչափ որ առանց Թափելու կարենաս խառնել, Թէ որ ջուրը դուրս Թափի, պակսեցընելու է կրակը, իսկ Թէ որ մոմը սկսի վեր ելլել սաստիկ Թափելու չափ, պէտք է վրան քիչ մը պաղ ջուր լեցընել, ինչուան որ այսպէս մեղրամոմը հանելով զատուի աղտէն, ետքը լաթէ մը կանցընես, ու քիչ մը պաղելուն պէս ջրին մէջէն կըժողվես որ բաւական մաքրուած կըլլայ:

Սոմը ճերմկցընելու համար աս դիւրին դիւտը հնարած են մոմագործները: Եւանցքի՝ վրայ առած գլան մը ունին, որ ինչուան կէսը ջրին մէջ է՝ մասնաւոր աւազանի մը կամ որ և իցէ տաշտի մէջ. ետքը մեղրամոմը խալկինի մէջ տաք ջրով հալեցուցած կամաց կամաց կըվազցընեն գլանին վրայ, ու մէկ կողմանէ գլանը կը դարձնեն. ասով ան կաթած մեղրամոմը շերտ շերտ բարակ կտորներով կիյնան ջրին մէջ. անոնք ժողվելով արեգական ու առաւօտեան ցօղի մէջ կըփռուեն լաթերու վրայ. Թէ որ ցօղ չիջնայ՝ ջուր պէտք է ցօղել: Եւ գլանէ անցընելու գործողութիւնը կրկրկնեն, ու քանի մը անգամէն կըլլայ ճերմակ մաքուր, բայց քամիի ու փոթորկի ատեն պէտք է դուրս Թողուլ փռած մեղրամոմը, ապա Թէ ոչ, աւազ ու փռի կըլեցուի վրան: Կարելի է նաեւ շուտ մը ճերմկցընել մասնաւոր քիմիական գործողութիւն, բայց մեղրամոմը գէշ հոտ կուտայ վառելու ատեն, և աղէկ ալ չվառիր:

1 ՄԻԼ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1 Նոյրայի սուրբ Պօղոս Եկեղեցին:

1 ՈՆՏՐԱՅԻ մայր եկեղեցին, որ Պօղոս առաքելոյն անուանով շինուած է, քրիստոնէութեան երկրորդ տաճարը կըսեպուի հռոմի սուրբ Պետրոսէն ետքը. բայց աս բաղբառու Թիւր ճարտարապետական ձևին կողմանէ միայն հասկընալու է, որ յունական ու հռոմէական ոճէն բաղադրուած է. ապա Թէ ոչ, միջին դարու փառաւոր եկեղեցիները շատ աւելի հոյակապ ու գեղեցիկ են. ինչպէս Կոստանդնուպօլսոյ Լայա Սոփիան, ի ենետիկի սուրբ Սարկոսը, ի իլանի ի եննայի Սենայի փիղայի մայր եկեղեցիները, և այլն:

Եւ եկեղեցւոյն ճարտարապետ եղած է ի բեն անուանով անգղիացին. շէնքը սկսեր է 1672ին, ու 1710ին լմնցեր է. ի բեն շէնքին առջի քարը դրեր է, և իր որդին վերջինը: Եւ որ ձևը յունական խաչի ձև է, քի երկու Թւերը՝ երկայնութենէն կարճ է, և բոլոր եկեղեցին իրեք բաժնուած է՝ այլ և այլ ներս մտած մատուռներով: Երկայնութիւնը արեւելքէն արեւմուտք՝ 570 իտալական ոտք է, իսկ լայնութիւնը 311, մէկտեղ առնելով դրսի կիսաբոլոր գաւիթներն ալ՝ որ խաչին Թւերուն երկու ծայրերն են: Եւ ջրտեղը մեծ գմբէթ մը կայ՝ բարձրութիւնը 33 ոտք. գմբէթին ներսի կողմի տրամագիծն է 100 ոտնաչափ, դրսինը 145: Դա կատը երկու տեսակ ճարտարապետական կարգով շինած է, մէկը կորնութեան, մէկալը խառն. և ճակատին երկու կողմը մէյմէկ զանգակատուն կայ, զանազան սիւններով բուրգերով ու գեղեցիկ քարերով զարդարուած: